

To nye bøker demonstrerer hvor ulikt det går an å skrive om lesing – og hvor mye det å risikere noe kan ha å si for kvaliteten.

Lesekunstens gleder

Kåre Bulie

KOMMENTAR

En sommerdag i fjor gjorde jeg en ny leserfaring. Jeg møtte en levende bok. Arenaen var Oslobiennalen, og mennesket bak var den norske kunstneren Mette Edvardsen. Den som «var» boken, var imidlertid en navnløs kvinne som ledet meg inn i et anonymt rom, plasserte meg i en stol og selv satte seg like ved. Så begynte hun, fra minnet, å fremføre Marguerite Duras' roman «Elskeren» (1984).

Så nær meg satte den fremmede boken seg, og så lenge fortsatte hun å snakke, at spørsmål som hvordan jeg skulle sitte, og hvor jeg skulle feste blikket, ble påtrengende. Samtidig aktualiserte lesekunstverket den utfordringen også lydbøker har lært meg om: Å lytte til en bok er konsentrasjonskrevende på en annen måte enn å lese den selv – selv når, som i dette tilfellet, den som levendegjør den, er dyktig. Grunnleggende spørsmål om hva og hvordan vi husker, stilte prosjektet også.

Jeg kom til å tenke på opplevelsen da jeg leste «Språk og erfaring», lyrikeren Karin Hauganes nye essaysamling. Hun forteller nemlig at «Elskeren» var den første boken hun leste på fransk. Jeg mintes Edvardsen-verket også fordi «Språk og erfaring» består av tekster som i høy grad tematiserer lesingens verdi og hva det innebærer å lese.

Haugane skriver, i klare, presise setninger, om forfatterskap som har betydd særlig mye i hennes eget liv som leser og forfatter: «de store europeiske katastrofenes lyrikere», som hun kaller dem – Paul Celan, Ingeborg Bachmann og Marina Tsvetajeva – alle «unge døde». I likhet med henne selv var disse forfatterne i tillegg glupske lesere og del av et litteraturens fellesskap. Haugane demonstrerer at det å lese kan ha, og trolig som regel har, en utpreget personlig dimensjon. Disse forfatterne leste hun «for å forstå min egen vei til et språk, som kunne romme redsel og tap».

«Språk og erfaring» har trekk av den intellektuelle selvbiografien og dannelsesfortellingen, og Haugane er selvutleverende på en måte som fører til at de beste bidragene i boken gjør uvanlig sterkt inntrykk. Hun skriver om en far som i datterens oppvekst mishandlet sin kone, og som til slutt skjøt henne, for deretter å ta sitt eget liv. Hun skriver dessuten om hvordan denne mørke erfaringen ble en

LESETID: Å forklare – på en floskelfri, engasjerende måte – hvorfor man bruker så mye tid på bøker, er ingen enkel kunst. Dette er Edvard Munchs maleri «Andreas leser» (1882–1883).

FOTO: NASJONALMUSEET

«Så insisterende er Spjeldnæs i skjermkritikken sin at motforestillingene trenger seg på»

utløsende årsak til at hun valgte et liv som forfatter.

Jeg leste Hauganes essay rett etter jeg hadde lest Kari J. Spjeldnæs' nye bok, og i dem fant jeg noe av det jeg oppfattet som en mangel ved Spjeldnæs' tekst. Den mangeårige direktøren i Aschehoug har skrevet en bok som mer eksplisitt enn Hauganes handler om aktiviteten å lese. «Lese», med undertittelen «En liten bok om store opplevelser», er likevel en utgivelse som i mine øyne setter minimalt på spill.

Der Haugane viser frem lesingens eksistensielle side på en

måte som både ryster og gir håp, og dermed virkelig får frem de store opplevelsene lesingen kan gi, forblir teksten til Spjeldnæs påfallende lite personlig, hennes entusiastiske påpekninger av bøkens formende kraft til tross.

Spjeldnæs' utgivelse får da også raskt preg av debattbok like mye som av leseminner, av kronikk mer enn av essay. Hun er sterkt engasjert i digitaliseringens trusler mot lange tekster og skriver seg inn i en forfallsorientert, konservativ tradisjon for teknologiskepsis, men diskuterer temaer som er relevante for alle som er glad i bøker.

På den annen side ville tilfeldighetene at jeg jobbet meg gjennom

deler av «Lese» i Oslos nye boktempel, Deichman i Bjørvika, tidstypisk nok rammet inn av skjermbrukere. Å sitte med en tekst som er så bekymret for skjermens effekt på både menneskehjerner og boksalg, i slike omgivelser, gjorde meg særlig oppmerksom på nabone mine. Begge så ut til å være like konsentrert som dem som leste i en tradisjonell bok, selv med lyd på øret i tillegg, og begge ble sittende lenge, tilsynelatende uten å være rammet av den rastløsheten Spjeldnæs advarer mot.

«Den veloverveide, arbeidskrevende teksten kan bli en historisk parentes kilt inn mellom klostrenes scriptorier og multimediale forlystelser i en viltvibrende kakofoni», advarer forfatteren. Hun frykter at boklesing ikke lenger skal bety noe – at den om bare en generasjon eller to er redusert til en aktivitet for de få. Hun viser endog til en hjerneforsker som sammenligner utstrakt nettbruk med det som foregår når eldre hjerner blir demente. Så insisterende er Spjeldnæs i skjermkritikken sin at motforestillingene trenger seg på.

Selv om forfatterens ønske om å «dyrke betydningen av fordypning for forståelse» og «beskytte konsentrasjon og alenetid» har noe fraseaktig ved seg, er det vanskelig å være uenig i at den slags er viktig. Spjeldnæs klarer likevel aldri å overbevise meg om at de litterære konsekvensene av digitaliseringen er fullt så truende som hun gir inntrykk av.

Ingen av bøkene introduserer meg for nye forfatterskap. Der Haugane konsentrerer seg om kanoniserte lyrikere, fra Arthur Rimbaud til Tomas Tranströmer, og de gamle greske dramatikerne, er Spjeldnæs' leseliste dominert av romaner. På forleggerens pragmatiske vis fremhever hun både Virginia Woolf og Jojo Moyes, både Franz Kafka og John le Carré.

Begge utgivelsene får meg uansett til å reflektere over egen lesing, hvorfor jeg har brukt så mye tid på bøker, og hva det har gitt meg. Spjeldnæs gir også et lesehistorisk riss. At hun, i beskrivelsen av egen lesing, i så begrenset grad åpner for den «selveksponering» hun påpeker at det å uttrykke seg om litteratur leder til, bidrar til at jeg innser hvor krevende det er på en floskelfri, engasjerende måte å forklare hvorfor lesing står så sentralt også i min hverdag.

Derfor var det en glede å oppdage Hauganes dristigere måte å nærme seg tematikken på. Hun viser frem det Spjeldnæs nøyer seg med å påstå: hvor avgjørende aktiviteten å lese, særlig å lese skjønnlitteratur, kan bli i et menneskeliv.

Kåre Bulie
kultur@klassekampen.no

Kåre Bulie skriver hver tirsdag om kunst, bøker og annen kultur i Klassekampen.